

SOBRE EL TRASLLAT DE RELÍQUIES DE SANT CUGAT
A ALSÀCIA I A SANT DENÍS, A PROP DE PARÍS, EN ÈPOCA
CAROLÍNGIA

per MONTSERRAT PAGÈS I PARETAS

La referència més antiga a Cugat, un dels màrtirs més venerats de l'antiga Tarraconense i d'Hispania, suposadament d'origen africà, és la del *carmen* del poeta cristià Prudenci, de final del segle IV, que el cita en l'himne XLVIII del seu *Peristephanon*:

[...] Parva Felicis decus exhibebit
Artubus sanctis locuples Gerunda,
Nostra gestaluit Calagurris ambos,
Barcinon claro Cucufate freta
Surget, et Paulo speciosa Narbo.[...]

(MIGNE, *Patrologia Latina*)

No es pot determinar amb certesa el moment del seu martiri. Sembla que s'hauria de situar a final del segle III o als primers anys del segle IV.¹ Les actes són molt tardanes, dels segles VII i VIII, i no contenen elements històrics. L'hagiògraf anònim no s'ha limitat a seguir les actes de sant Feliu de Girona, ans ha volgut fins i tot associar estretament un i altre màrtir.²

Ambdós haurien estat rics i nobles, originaris de Scillium a l'Àfrica, lloc que al segle II donà, segons Tertulià, els famosos màrtirs de Cartago. S'haurien iniciat a les lletres a Cesarea de Mauritània,³ però, assabentats de les persecucions a les províncies orientals, fugiren a Hispania. Desembarcats a Barcelona, i tot pressentint la immediatesa de la persecució, oferiren els seus béns als pobres i es dedicaren a obres de

1. *Biblioteca Sanctorum*, IV, c. 384.

2. *Vies des saints*, París, t. VII, 1949, p. 614; *Acta sanctorum Bolland.*, juliol, t. VI, 1729, p. 149-161.

3. *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, dirigit per R. P. dom Fernand Cabrol i R. P. dom Cabrol-Leclercq, París, 1907-1953, s. v., *Cherchel*.

misericòrdia i a la difusió del missatge cristià. Mentre Feliu es traslladà a Girona, Cugat restà a Barcelona, on es dedicà obertament a la predicació, que acompanyava amb nombrosos prodigis. Arrestat per ordre del precònsul Galeri, fou torturat tan cruelment que li eixiren els intestins. Es diu que aleshores Cugat s'hauria dirigit al Senyor pregant-li que si l'impíu Galeri no era predestinat a la vida, que el seu gladi el ferís. Aleshores, al mateix temps que els dotze soldats que el torturaven esdevingueren cecs, Galeri fou consumit pel foc, juntament amb els seus ídols, mentre que Cugat, de cop i volta, es trobà sa del tot. Llavors intervingué com a prosecutor Maximià, i l'escena es repetí. Després de diverses tortures tornà a preguntar al Senyor que si el tirà Maximià no podia ésser convertit, que morís amb els seus ídols, la qual cosa s'esdevingué. Aleshores intervingué Rufí, que féu decapitar Cugat. El cos, recollit pels cristians, fou sepultat el 25 de juliol en un lloc no precisat. A la *passio* de sant Feliu, Rufí és presentat com a oficial del prefecte Dacià: s'explicaria així allò que afirmen alguns manuscrits, des de Floro al *Martirologi romà*, que Cugat hauria estat martiritzat en temps de Dacià, *sub Daciano*. Molt aviat, el sant barceloní serà celebrat als distints textos i llibres litúrgics, sovint associat a sant Feliu de Girona.⁴

L'ABADIA BENEDICTINA DE SANT CUGAT DEL VALLÈS, FUNDADA A L'ANTIC LLOC D'OCTAVIANUM

Per bé que cap font històrica indiscutible s'hi refereix, la tradició vol que el lloc del seu martiri fos el *castrum* Octavianum, lloc on després hauria estat sepultat i s'hi hauria fundat el monestir de Sant Cugat del Vallès, que es vantava de posseir el cos del sant i pretenia haver estat fundat per Carlemany.

L'abadia benedictina de Sant Cugat del Vallès, la més important del comtat de Barcelona, de la qual posseïm abundant documentació escrita a partir del segle IX, s'erigí al lloc d'*Octavianum*,⁵ sobre les restes d'un

4. A. FABREGA GRAU, *Pasionario Hispánico*, 1, Madrid, 1953, p. 144-150.

5. No és clar l'origen del nom Octavianum, documentat des del segle X, o *castrum* Octavianum, des de l'XI, que s'aplicà també a la parròquia del cenobi, que era Sant Pere d'Octavià. Tot i que en un principi hom creia que devia relacionar-se amb Octavi August, la datació de la fortalesa al Baix Imperi fa inviable aquesta hipòtesi. Una altra tesi és que es tractés d'un numeral que indicaria vuit milles (N. TERRATS I JIMÉNEZ, «El territori de Sant Cugat del Vallès a l'època romana: primera aproximació», *Gausac*, 5, desembre 1994, p. 11-20, esp. p. 18), que preconitza un document del 984: «octavo miliario in loco vocitato Octaviano», però vuit milles respecte de què? La distància que separa Sant Cugat de Barcelona? (P. BOSCH GIMPERA, J. de C. SERRA RAÍFOLS, «Scavi a Sant Cugat del Vallès (Catalogna) del castrum romano al monastero attuale», *Atti della Pontifica Accademia Romana di Archeologia*, p. 307-323, esp. p. 310). I la que separa Sant Cugat d'Ad Fines (Martorell)? (M. MAYER, I. RODÀ, *La romanització del Vallès segons l'epigrafia*, Museu d'Història de Sabadell, 1984, p. 41). Són majors i per bé que Sant Cugat i Ad Fines estaven comunicats i la ruta descrita als *Vasos de Vicarel·lo* o *Apol·linars*, la de Narbona a Tarraco, hauria passat per Sant Cugat, les distàncies no es corresponen (idem, p. 18, cita J. ESTRADA, «L'itinerari dels vasos Apol·linars en el trajecte de Granollers

castrum romà de gran envergadura, del segle IV, que restà inacabat, i a l'entorn d'una antiga església dels segles VI-VII, que posseïa una cambra sepulcral annexa amb uns cossos especialment venerats, a l'entorn dels quals es formà una necròpolis. Tot això fou descobert en les excavacions al claustre del monestir dirigides per Pere Bosch i Gimpera i dutes a terme pel Servei d'Investigacions Arqueològiques de l'Institut d'Estudis Catalans entre els anys 1931 i 1934.⁶ La Guerra Civil, que obligà a colgar la major part de les restes, impedí de publicar la memòria de l'excavació. Darrerament el lloc ha estar reexcavat i reexaminat i s'ha pogut precisar que l'aula i la cambra sepulcral són del mateix moment constructiu, la datació i la planta del *castrum* i el fet que restà inacabat.⁷ Les restes constructives posteriors, atribuïbles als segles VIII-IX, són escasses i de mal identificar, per bé que existents.

La primera notícia documental referida al monestir es troba al precepte del rei Lluís el Tartamut, lliurat a prec del bisbe Frodoí de Barcelona el 9 de setembre de 878,⁸ en confirmació dels béns de la seva diòcesi, que

- a Tarragona», *Primeres Jornades Internacionals d'Arqueologia Romana a Granollers*, Museu de Granollers, 1987, p. 336-350, esp. p. 343) ni en un sentit ni en l'altre. No seria, tal volta, la distància respecte d'alguna altra fita, per exemple respecte de l'antiga via de la Travessera (BOSCH I GIMPERA, *Sant Cugat*, inèdit, capítol II, p. 5) o d'algun encreuament de camins especialment assenyalat? Una tercera hipòtesi a estudiar és que el nom provingués de la legió vuitena, que hauria treballat en la construcció de la fortalesa, o bé les forces dels *octaviani* (M. MAYER, I. RODÀ, «El Pirineu català en època romana. Alguns problemes pendants», *La romanització al Pirineu. Homenatge al Prof. Dr. Miquel Tarradell i Mateu. 8è Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*, Puigcerdà, Institut d'Estudis Ceretans, 1990, p. 227-235, esp. p. 232; M. MAYER, «La història de la Barcelona antiga segons els escriptors clàssics», *Història de Barcelona*, dirigida per: J. Sobrequès, Barcelona, 1992, p. 239-270).
6. P. BOSCH I GIMPERA, J. de C. SERRA RAFOLS, *Sant Cugat del Vallès*, Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans, inèdit; reescrit o, almenys, corregit i completat als anys seixanta (bibliografia i notes de 1967). Agraïxo les facilitats per a la seva consulta que m'han prestat Laia Miret i Mar Palomo. A banda de ser assistit per altres membres del sudsit Servei, Bosch i Gimpera ho fou tothora pel senyor Muselles, santcugatenc de qui es destaca el zel, la intel·ligència i el sentit d'observació. Vegeu també BOSCH I GIMPERA, J. de C. SERRA RAFOLS, «Scavi a Sant Cugat del Vallès (Catalogna). Dal castrum romano al monastero attuale», *Atti della Pontifia Accademia Romana di Archeologia. Rendiconti*, Roma, 1964-1965, xxxviii, p. 307-323, p. 65; BARRAL I ALTET, «La basilique paléochrétienne et visigothique de Sant Cugat del Vallès (Barcelone). Dossier archéologique et essai d'interprétation», *Mélanges de l'École Française de Rome*, Roma, vol. 86, 1974, p. 891-928.
 7. P. L. ARTIGUES, M. BLASCO, E. RIU, M. SARDÀ, «Les excavacions arqueològiques al monestir de Sant Cugat del Vallès (1993-1994)», *Tribuna d'arqueologia 1994-1995*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya; P. L. ARTIGUES, M. BLASCO, E. RIU, M. SARDÀ, «La fortalesa romana, la basílica i el monestir de Sant Cugat del Vallès o d'Octavià (Catalunya). Les excavacions de 1993-1995», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, xxxvii (*Hispania i Roma. D'August a Carlemany. Congrès d'homenatge al Dr. Pere de Palol/2*), p. 1081-1111; P. L. ARTIGUES, M. BLASCO, E. RIU, M. SARDÀ, «Les excavacions arqueològiques al monestir de Sant Cugat del Vallès o d'Octavià (1993-1994). La fortalesa romana, la basílica i la implantació del monestir», *Gausac*, Sant Cugat del Vallès, n. 10, p. 15-76. Vegeu també E. RIU, «Sant Cugat del Vallès», *Catalunya romànica*, xxvii, 1998, p. 224-229; E. RIU, «Sant Cugat del Vallès», *Catalunya romànica*, xxvii, 1998, p. 224-229.
 8. En aquest precepte, Lluís el Tartamut atorga permís a Frodoí per restaurar la canònica de la seu i li confirma un seguit de drets i possessions, entre les quals la casa de Sant Cugat i Sant Feliu. Segons P. KEHR, *Papsturkunden in Spanien. Vorarbeiten zur Hispania Pontificia*, i, Katalanien, Berlin, 1926, p. 61, la primera notícia del monestir és del 857. Ha de ser un error, però, un ball de números, de 875, data suposada del suposat diploma de Carles el Calb, a 857.

esmenta la casa de Sant Cugat i Sant Feliu amb les seves aprisions, termes i totes les pertinences, tal com l'abat Ostofred per precepte ho tingué: «domum Sancti Cucuphatis et Sancti Felicis, ad locum Octavianum, cum aprisionem et adjacenciis et omnibus ibidem pertinentibus, sicut Ostofredus abba per preceptum tenuit».⁹ Ramon d'Abadal creu que aquest precepte de l'abat Ostofred devia haver estat atorgat pel rei Carles el Calb entre el 875 i el 877.¹⁰

El següent abat de Sant Cugat a ser documentat és Donadeu, restaurador d'esglésies,¹¹ l'acció del qual se situa entre el 895 i el 917. A partir del seu abadiat, i de primers del segle X, la documentació del cenobi és abundantíssima. Altres abats documentats aleshores són Barceló, el 942, i Gotmar, entre el 944 i el 954, el qual, abans d'accedir a l'abadiat, l'agost de 938, hauria anat a Breisach, a recaptar un precepte del rei Lluís d'Ultramar en confirmació dels béns del monestir, la immunitat i la lliure elecció d'abat.¹²

L'abat Odó també anà a recaptar un precepte del rei franc, en aquest cas de Lotari, a Compiègne, després de l'assalt d'al-Mansur a la ciutat de Barcelona el 985,¹³ on s'haurien perdut els anteriors, alhora que l'abat Joan, que hi hauria acudit a la crida del comte, hi devia trobar la mort.¹⁴

EL TRASLLAT DE LES RELÍQUIES DE SANT CUGAT A LEBERAU (ALSÀCIA) ABANS DEL 777

Vers la meitat del segle VIII, Fulrad, abat de la que esdevindria famosa abadia de Sant Denis i que seria el panteó dels reis de França, a les portes de París, es procurà relíquies de Cugat per al seu priorat de Leberau, o Lièpvre,¹⁵ a Alsàcia, on foren dipositades a la cel·la de Sant Fulrad, Fulradonzella, conjuntament amb altres relíquies de sant Alexandre.¹⁶ En tenim coneixement pel seu testament, del 777,¹⁷ en què, juntament amb els seus altres béns, l'il·lustre prelat les llegava a Sant

9. R. d'ABADAL I DE VINYALS, *Catalunya carolíngia*, v. II, primera part, diploma II de Barcelona, p. 68-71, esmentat a la p. 183.

10. ABADAL, *Catalunya carolíngia*, v. II, primera part, diploma I de Sant Cugat, p. 190. Vegeu també la introducció que fa a la història del monestir, p. 183-189, esp. p. 187.

11. AINAUD, «L'abat Donadeu, restaurador d'esglésies», *Analecta Montserratensia*, Montserrat, 1962, IX, p. 239-244. N. HERMANN-MASCARD, *Les reliques des saints: Formation coutumière d'un droit*, París, 1975. Sobre la problemàtica de les relíquies en el període que ens ocupa, vegeu també Edina BOZÓKY, *La politique des reliques de Constantin à Saint Louis*, París, 2006, tot i que l'autora no faci menció de les de sant Cugat, per molt que les hauria hagut d'incloure.

12. *Catalunya carolíngia*, v. II, primera part, diploma II de Sant Cugat, p. 191-193.

13. *Catalunya carolíngia*, v. II, primera part, diploma III de Sant Cugat, p. 194-200.

14. Segons hipòtesi d'Abadal, a l'obra citada a la nota anterior.

15. Vegeu la fotografia del lloc del 21 d'abril de 2007, és de Bernard Chenal publicada a Internet.

16. *Biblioteca Sanctorum*, IV, Roma, 1964, s. v. *Cucufate*, col. 384-388.

17. Alain STOCKLET, *Autour de Fulrad de Saint-Denis (v. 710-784)*, Ginebra, 1993. Ressenya de P. Allwin DeLeeuw a *Speculum*, publicada per la Medieval Academy of America, vol. 70, n. 2 (Abril, 1995), p. 431-432.

Denís.¹⁸ El fet és de gran importància perquè implica un contacte d'aquest alt dignatari de la cort i de l'Església franca amb Barcelona, és a dir, amb Hispània, amb anterioritat a la famosa expedició de Carlemany a Saragossa (778) i, per a alguns dels autors, s'hi relaciona.

Com és que Fulrad arribà a aconseguir aquestes relíquies, com les obtingué, és una de les qüestions que es debatran en aquest article, on s'examinarà el fet, la tradició erudita francesa que s'hi relaciona i com aquesta tradició explica aquest trasllat. Però analitzarem també la redacció de les fonts litúrgiques dedicades al sant, que permet d'obtenir dades precioses per a la comprensió del procés històric i per a la seva datació. Els autors que han estudiat aquestes fonts litúrgiques arriben a la conclusió que hi hagué dues versions de la passió del sant, una de més antiga, de la segona meitat del segle VII, avui perduda, i una altra de posterior, que segons el canonge Àngel Fàbrega hauria de datar-se a la primera meitat del segle VIII o a mitjan d'aquesta centúria i que degué ser escrita per ser recitada devora el sepulcre del màrtir. Carmen García Rodríguez, al seu torn, defensa que degué ser escrita al monestir de Sant Cugat. És a dir, que un i altre autor coincideixen en aquesta apreciació, que mirarem de concretar més. Pel que fa a la datació d'aquesta segona versió, veurem que la seva redacció s'ha de situar després del 777 i abans del 835, és a dir, que fou redactada en temps de Carlemany o de Lluís el Piadós, abans o després de la conquesta de Barcelona pels carolingis, i que és un fet de propaganda política innegable.

L'ABAT FULRAD DE SANT DENÍS I EL SEU TESTAMENT (777)

Fulrad, que havia nascut el 710 a Pilt, Alsàcia, i morí el 16 de juny de 784, fou un personatge importantíssim i molt influent de la cort dels primers reis carolingis, de Pipí el Breu, de Carloman i de Carlemany, dels quals era assessor, i estava, a més, molt ben relacionat amb Roma. Se li atribueix la idea del pacte dels carolingis amb el papat, que els permeté d'accedir al poder i de consolidar-s'hi. També fou capellà palatí, gran almoïner i ambaixador. El 750, juntament amb sant Burchard, s'assegurà l'aprovació del papa Zacaries per a l'accés de Pipí, majordom de palau, com a rei dels francs. Un altre procés important en què prengué part com a negociador és el retorn de l'exarcà de Ravenna a la Santa Seu el 756. També féu que els reis francs fossin aliats del papat de Roma, més que de Constantinoble. Fundà monestirs a Leberau, Pilt i Salones (aquest a prop de Château-Salins). Portà relíquies de sant Vital a Esslingen i Neckar, que es convertiren en llocs de pelegrinatge; de sant Cugat a Leberau (Lièpvre, Alsàcia), que després llegà a Sant Denís, i també de sant Vitus a aquesta abadia. Sembla que el 777 era present a Paderborn,

18. M. MULON, «Les voyages de Saint Cucufat: Espagne, Alsace, Ile-de-France», *Actes du Quatre-vingt Douzième Congrès National des Sociétés Savantes*, Estrasburg i Colmar, 1967 (editades a París el 1970), p. 233-244.

quan Sulaiman, el *walí* o governador àrab de Barcelona, visità Carlemany per comprometre's a lliurar-li la ciutat i prometre-li la de Saragossa, cosa que motivà la famosa expedició de Carlemany, acabada en desfeta, cantada en la no menys cèlebre *Chanson de Roland* o cançó de Roland.

El testament de Fulrad, datat l'any nou de Carlemany com a rei dels francs i el quart dels llombards, és a dir, entre el juny de 777 i el gener de 778 com a dates més versemblants,¹⁹ fou atorgat al palau de Herstal, després de l'assemblea de Paderborn, en el decurs de la qual Sulaiman Ibn-Al Aràbí, *walí* sarraí de Barcelona, la lliurà simbòlicament a Carlemany, tot demanant-li d'intervenir a Hispània, fet ja mencionat.²⁰ Com que Fulrad, tot i que ja era gran, morí uns anys més tard, la seva decisió d'atorgar testament aleshores podria haver estat motivada precisament per la participació en aquesta expedició, com a capellà palatí que era,²¹ la qual cosa hauria estat ben possible, com, per exemple, participà en la gran expedició a Saxònia de l'estiu de 777.

Hi signaren com a testimonis, a més d'altres membres eminents de la cort reial, Anselm, comte palatí, i Roland, prefecte de la marca de Bretanya, els quals, tot retornant amb el cos dels exèrcits de Carlemany de la fracassada expedició de Saragossa, moriren en l'emboscada dels gascons a Roncesvalles. I són precisament les gestes i la mort d'aquest Roland el que glossa la famosa cançó de gesta mencionada.

L'OBTENCIÓ DE LES RELÍQUIES DE SANT CUGAT PER PART DE FULRAD, LES TEORIES DE LA HISTORIOGRAFIA FRANCESA

Però el que ens interessa més és saber com és que Fulrad arribà a posseir relíquies de sant Cugat, on i com les adquirí. Segons alguns autors, les obtingué per «faveurs de la papauté»,²² les hauria aportades Sulaiman en oferir a Carlemany la ciutat de Barcelona i la de Saragossa, o bé, potser d'acord amb aquesta darrera font, foren dutes d'Hispània i no de Roma, «mais on ne sais à quelle époque ni dans quelles circonstances».²³ D'altres diuen simplement que s'hauria procurat les relíquies del màrtir: «si sarebbe procurato le reliquie».²⁴

Les circumstàncies del trasllat de les relíquies de sant Cugat a Leberau i el lloc des d'on hi foren portades no s'han aclarit mai. Segons l'autor anònim del tractat de la *Vita et actus beati Dyonisii*, de vers els anys 1223-1233, Carlemany en persona les hauria sostretes als romans, juntament

19. Alain STOCKLET, *Autour de Fulrad de Saint-Denis (v. 710-784)*, Ginebra, 1993, capítol 1, p. 5 i s.

20. R. d'ABADAL, «La expedición de Carlomagno en Zaragoza en 778. El hecho histórico, su carácter y su significación», *Coloquios de Roncesvalles Zaragoza 1956*, Barcelona, 1956.

21. STOCKLET, *Autour de Fulrad*, p. 11. D'altra banda, la presència de Fulrad a Saxònia està àmpliament documentada, però no pas a Hispània.

22. MULON, «Les voyages de Saint Cucufat», p. 233.

23. J. DUBRUEL, *Fulrad, abbé de Saint-Denis*, Comar, 1902, p. 138. Citat per STOCKLET, *Autour de Fulrad*, p. 8.

24. *Biblioteca Sanctorum*, IV, c. 387.

amb les d'Alexandre i Hipòlit. Segons aquesta mateixa font fabulosa, Fulrad hi intervindria més tard, tres anys després de la mort de Carlemany, quan les transferí a Sant Denís. Al segle XVII, els historiadors de l'abadia i del martirologi gal·licà repetiren aquesta versió, tot adjuntant-hi el nom del papa Lleó III, el qual hauria donat les preuades relíquies a Carlemany. El biògraf de Fulrad del dinovè substituï aquesta versió per aquella que pretenia que el rei hauria rebut del papa Adrià el cos de Cugat, martiritzat a Barcelona, i que el mateix Carlemany l'hauria lliurat després a Fulrad. Segons un altre autor de primers del segle XX, les relíquies d'aquests tres sants haurien estat ofertes pel papat a Fulrad. L'historiador modern de Fulrad, Alain Stocklet, en la seva magna obra sobre el prelat, assenyala que, tot i que la versió segons la qual les relíquies de sant Cugat s'haurien obtingut d'Itàlia sigui indemostrable i que hagi estat concebuda per una imaginació fèrtil, que tot i això no és gens absurda, ja que la presència d'importants colònies de refugiats hispànics a Itàlia, sobretot a Lucca, en època carolíngia està ben documentada.

Segons una altra tradició, les relíquies de sant Cugat s'haurien obtingut directament a Hispània. Ho vol així una addició a les actes del martiri de sant Cugat, que daten del segle VIII, i es repeteix en altres fonts manuscrites dels segles IX i X, una de les quals, la *Historia translationis sanctae Pusinnae*, de vers els anys 860-877, vol que Cugat sigui un company de sant Maurici i que les relíquies les hagués obtingudes a Hispània Hilduí per a Sant Denís. Un annalista eclesiàstic del segle XVII s'imagina que, després d'acomiar-se d'Esteve II per la tardor de 755 i de retre comptes de la seva missió a Pipí, Fulrad anà personalment a Septimània i d'allà «finitimam Hispaniae partem, quae Francis nuper accesserat», d'on hauria portat les relíquies de sant Cugat. Altres autors del XVIII, XIX i XX defensen que les relíquies del sant barceloní haurien estat portades d'Hispània, i no de Roma, per hispans que fugien dels musulmans i les haurien donades a Fulrad.²⁵

Alain Stocklet, l'il·lustre historiador de Fulrad i de la seva època i entorn, té una altra teoria. Segons aquest autor, quan Sulaiman Ibn-Al Arabi visità Carlemany a Paderborn l'estiu de 777 per comprometre's a retre-li la ciutat de Barcelona, d'acord amb els costums de l'època, aquest reconeixement de la seva autoritat hauria anat acompanyat del lliurament d'objectes representatius, entre els quals hi hauria hagut les relíquies de sant Cugat, el màrtir de Barcelona i patró de Leberau. Això no obstant, el mateix autor ens recorda que el mateix Sulaiman presentà la seva submissió a Pipí el 756-757, a l'època en què, amb tota probabilitat, Fulrad hauria portat de Roma les relíquies de Vitus, Hipòlit i Alexandre. És a dir, que Stocklet ens ofereix una altra possibilitat sobre l'obtenció de les relíquies per part de Fulrad, que les hagués obtingudes igualment per Sulaiman, però no el 777, ans el 756-757.

25. Vegeu els noms de tots els autors, analistes i cronistes que defensen aquestes teories desgranats per STOCKLET, *Autour de Fulrad...*, p. 7-9, n. 5.

ANÀLISI I CRÍTICA DE LES TEORIES PER EXPLICAR COM FULRAD HAURIA POGUT OBTENIR LES RELÍQUIES DE SANT CUGAT

Començarem avaluant la primera d'aquestes tres teories: que Fulrad, gran expert en assumptes d'Itàlia i gran coneixedor d'aquest regne, les hi hagués obtingudes. Aquest fet, però, implicaria que, amb anterioritat, les relíquies de sant Cugat haurien abandonat Hispània, i concretament la Tarraconense, com poc abans, amb motiu de la invasió sarraïna i de la destrucció de la ciutat de Tarragona, l'havien abandonada les relíquies dels màrtirs Fructuós, el sant arquebisbe, i les dels seus diaques Auguri i Eulogi,²⁶ juntament amb l'oracional d'aquesta església.

De la llegenda italiana de sant Fructuós, la notícia més antiga és de Salusti, canceller del bisbe Airaldo (1097-1116), segons la qual l'origen del monestir de Sant Fructuós de Capodimonte es basava en el trasllat de les relíquies del sant i dels seus companys fet per uns deixebles seus, i el document més antic que se'n coneix és la butlla del papa Gregori IX, del 1234, en què ordena a l'abat i convent de Sant Fructuós de Gènova que lliurin a l'església de Tarragona una part de les relíquies de sant Fructuós i dels seus diaques Auguri i Eulogi, que les hi havien traslladades quan Tarragona fou destruïda pels sarraïns. Mossèn Serra i Vilaró recull també la tradició de la costa de Ligúria, segons la qual el bisbe Pròsper de Tarragona, fugitiu de la seva ciutat durant la invasió dels vàndals,²⁷ les portà a Capodimonte i consigna que el fet que dóna versemblança a aquesta tradició és el famós oracional dit de Verona, és a dir, el de l'església de Tarragona, el qual, si el 731 era a Pisa, abans havia estat a Càller, segons hi consta en una nota marginal. Per a mossèn Serra i Vilaró «ja no pot donar-se una expressió més clara del camí que farien les Santes Relíquies, acompanyades de l'esmentat còdex, part del tresor de la Seu tarragonina».²⁸

En el cas de les relíquies de sant Cugat, no tenim fonts tan clares i diàfanes. No sabem exactament què és el que passà, però pensar en una estada prèvia a Itàlia abans del seu trasllat a Alsàcia sembla una dificultat afegida, injustificada d'altra banda, perquè no està documentada ni té tradició enlloc.

Resten, aleshores, les altres dues possibilitats. Que Fulrad hagués obtingut les relíquies directament d'Hispània, és a dir, que, atret per la seva fama, hi hagués enviat uns monjos a buscar-les, o bé que, segons la hipòtesi d'Alain Stocklet, les hi haguessin estat obsequiades pel *walí* Sulaiman de Barcelona en alguna de les dues visites que féu a la cort dels carolingis, fos quan s'entrevistà amb Pipí el Breu el 756-757, fos quan visità Carlemany a Paderborn el 777 per prometre-li de lliurar-li la ciutat de Barcelona i la de Saragossa.

26. J. SERRA VILARÓ, *Fructuós, Auguri i Eulogi. Màrtirs sants de Tarragona*, Tarragona, 1936.

27. SERRA VILARÓ, *Fructuós, Auguri i Eulogi...*, p. 147 i s.

28. SERRA VILARÓ, *Fructuós, Auguri i Eulogi...*, p. 150.

La primera possibilitat, que uns monjos enviats per Fulrad haguessin viatjat a Barcelona, sembla força més improbable, perquè, com el viatge del 858 dels monjos Usuard i Odilard de Saint-Germain-des-Près a Còrdova a la recerca de relíquies, hauria hagut de deixar traces. Aquest any, Usuard i Odilard foren enviats a Hispània pel seu abat Hilduí, que volia aconseguir relíquies de sant Vicenç, martiritzat a València. Arribats a Beaune, a la Borgonya, s'entrevistaren amb el marquès Humfrid de Gòtia, per aconsellar-se,²⁹ i a Uzès el bisbe els informà que el cos de sant Vicenç ja no es trobava a València sinó a Benevento. Tot i això, continuaren el seu viatge fins a Barcelona, on se'ls confirmà la notícia. Com que no volien retornar amb les mans buides, el vescomte Sunifred els contà la recent persecució d'Abd al-Rahman contra els cristians de Còrdova, en la qual havien trobat la mort, entre molts d'altres, els màrtirs Jordi i Aureli. Commoguts per la narració i tot desoient el seu consell i el del bisbe Adolf, es dirigiren a Còrdova, mentre escrivien a Humfrid per demanar-li una carta de recomanació per al governador de Saragossa, a fi que els protegís i els ajudés. Per la seva banda, Sunifred els recomanà que hi visitessin el seu amic, perfecte cristià, de nom Leovigild. A Saragossa, el *walí* Abd al-Uwar els féu esperar una caravana de comerciants i aleshores els facilità un salconduit i alguns homes perquè hi anessin i els acompanyessin fins a Còrdova. A acomiadar els monjos, diu Aimó, monjo de Saint-Germain-des-Près i autor d'aquest relat,³⁰ hi acudiren molts cristians de Saragossa, amb llàgrimes als ulls, tement per llurs vides. Després de molts entrebancs i perills, el 15 de març de 858, la caravana arribà a Còrdova, on Usuard i Odilard restaren cinquanta-sis dies allotjats per Leovigild, de sobrenom Abd Solomes, l'amic del vescomte barceloní, el qual, després de moltes dificultats, aconseguí de l'abat del monestir de Penyamelaria, on reposaven les susdites relíquies dels màrtirs Jordi i Aureli, que les lliurés als monjos francesos. Aquests aleshores emprengueren el camí del retorn, per Toledo, Alcalà i Saragossa fins a Barcelona, on restaren dotze dies, i després continuaren per Girona, Narbona i Béziers fins al monestir parisenc. Poc temps després, el rei Carles, per informar-se millor de la vida i mort dels màrtirs, envià a buscar-hi les actes. Cal recordar que aquest monarca, el futur Carles el Calb, en la seva passió pel culte als màrtirs, molt pròpia de l'època, entre el 863 i el 865 encarregà a aquest monjo, Usuard de Saint-Germain-des-Près, la redacció d'un martirologi, el que serà conegut com a *Martirologi d'Usuard* i esdevindrà el llibre de lectura de tots els capítols de canonges i de tots els monestirs medievals, el qual, com veurem després, entre els

29. R. d'ABADAL I DE VINYALS, *Els primers comtes catalans*, Barcelona, 1961, p. 179-181.

30. «De translatione sancti martyrum Georgii monachi, Aurelii et Nathaliae, ex urbe Corduba Parisios. Auctore Aimoino, monacho Sancti Germani a Pratis», publicat (copiant-ho de Mabillon) per *Espanya Sagrada*, x, Madrid, 1753, p. 511-543. La magnífica traducció que seguim és R. d'ABADAL I DE VINYALS, *Els primers comtes catalans*, Barcelona, 1961, p. 179-181.

màrtirs hispànics incloïa, també, Cugat, referències que sembla que havia pres del martirologi d'Adó. Usuard morí un 13 de gener d'entre el 869 i el 876.³¹

Ara, per reprendre l'anàlisi de la segona hipòtesi: si Fulrad hagués enviat uns monjos a Barcelona a buscar-hi relíquies de sant Cugat, aquesta expedició, com un segle després la que hem analitzat, hauria hagut de deixar traces en alguna crònica o relat que hagués donat compte de la proesa del rescat i dels seus perills. En no conservar-se res de semblant, sembla que aquesta teoria també s'ha de descartar.

La darrera hipòtesi, la d'Alain Stocklet, que les relíquies haguessin estat un present de Sulaiman al rei carolingi, o bé a Pipí el 756-757, o bé a Carlemany el 777, sembla que implicaria l'acord dels monjos de Sant Cugat o, si es vol, de la primitiva comunitat formada vora la basílica d'Octavià. Això vol dir que els monjos estarien implicats en aquesta iniciativa, que hi haurien col·laborat, la qual cosa, a la llarga, només podia repercutir en benefici de la seva casa. El fet d'aportar presents valuosos en les ambaixades a països forasters és un costum antic i arrelat. El que sembla que hauria estat estrany és que, si fou el mateix 777 l'any que Sulaiman les podia haver aportat, en aquesta mateixa data ja en disposés Fulrad com si estiguessin dipositades al seu priorat d'Alsàcia. Semblaria, doncs, que la possibilitat només insinuada per Stocklet, que les hagués portat en el primer viatge, aquell que féu a Pipí, hauria estat més versemblant.

EL TRASLLAT DE LES RELÍQUIES DE SANT CUGAT DE LEBERAU A SANT DENÍS PER L'ABAT HILDUÍ (815-840)

El trasllat de les relíquies de sant Cugat de Leberau a Sant Denís, tot i la mort de Fulrad el 784, sembla que no es portà a terme fins a primers del segle IX, perquè fou obra de l'abat Hilduí de Sant Denís, que ho fou entre els anys 815 i 840, exceptuant el parèntesi de 830-831, en què, per haver pres partit a favor dels fills de Lluís el Piadós, perdé el seu càrrec i el favor del monarca. Segons una compilació dels monjos de l'abadia parisenca, el trasllat de relíquies de Leberau a Sant Denís s'hauria efectuat el 816,³² però una font coetània, i tanmateix errònia en el sentit que atribueix l'adquisició de les relíquies a Hilduí i no pas a Fulrad, el situa entre el 819 i el 830.³³ Finalment, els autors de les *Acta Sanctorum* aposten

31. G. ROURA, «El text del martirologi», *El Martirologi: un llibre miniat entorn del 1400*, desembre del 1993-maig del 1994, Museu d'Art de Girona, p. 14 i 25. Hi afegeix que aquest *Martirologi d'Usuard*, amb poques modificacions, es convertirà després en el *Martirologi romà*, promulgat pel papa Gregori XIII el 1584.

32. Segons una compilació de l'abadia del 1317 citada per MULON, «Les voyages de Saint Cucufat...», p. 236 i n. 10.

33. *Historia translationis sancta Pusinnae* publicada per *Monumenta Germanica in-folio* Scriptorum, t. II, p. 682, citada per MULON, «Les voyages de Saint Cucufat...», p. 236, n. 11, i per STOCKLET, *op.cit.*, p. 8, però aquesta història de santa Pusinna diu, i això és clar que és erroni, que fou l'abat Hilduí qui adquirí a Hispània les relíquies de sant Cugat per a l'abadia de Sant Denís.

pel 835,³⁴ data que a banda de ser excessivament tardana no esta justificada.

D'altra banda, el sagramentari de Sant Denís, el lat. 2290 de la Biblioteca Nacional de París, utilitzat a Saint-Germain-des-Près al segle XII, menciona, en les oracions de la missa i les lletanies, a sant Vicenç i sant Cugat. L'origen d'aquest culte es remunta al trasllat susdit de relíquies efectuat des d'Alsàcia. Carles el Calb les menciona en una acta del 862 i els martirologis d'Adó i de Notker situen la data d'aquesta *translatio* el 25 de juliol.³⁵ Hi ha algunes recensions d'aquest doble trasllat. Una d'elles és el lat. 5323 de la Biblioteca Nacional de París, del segle XII, de la regió de Poitiers. La més antiga, però, és la continguda en el manuscrit d'Orleans 331, del segle X, procedent de l'abadia de Fleury.³⁶ Ens n'ofereix una versió una mica més abreujada.

En tot cas, la presència de les relíquies a l'abadia parisenca és documentada el 865, quan Carles el Calb, en fixar les prestacions dels seus monjos, menciona els sants «quorum corpora in loco sunt humata, hoc est sancti Dionysii, sancti Ypoliti, sancti Innocentii, sancti Cucuphatis».³⁷ Litúrgicament també es té constància de la celebració del sant màrtir, perquè un sacramentari de l'abadia, de mitjan segle IX, al cànon de la missa, entre altres sants, esmenta a Cugat.³⁸ A l'abadia parisenca, les relíquies de sant Cugat ocupaven un lloc d'honor, ja que eren situades al costat de l'altar de la Verge, situat aquest a la capella axial del deambulatori, a la capella que flanqueja aquesta pel costat meridional, encara avui dedicada a sant Cugat, on hi ha uns vitralls moderns, tot i que d'aparença antiga i amb un plafó del segle XII reaprofitat, dedicats a l'Apocalipsi i la visió d'Ezequiel. El culte al sant, d'altra banda, està testimoniats a les abadies amb les quals Sant Denís estigué en contacte, com la de Corbie i a Amiens, a Saint-Benoît-sur-Loire i a Saint-Amand.³⁹

EL SANT EN LES FONTS LITÚRGIQUES DELS SEGLES VII- X

L'ofici de sant Cugat està documentat a l'anomenat *Oracional de Verona*,⁴⁰

34. MULON, «Les voyages de Saint Cucufat...», p. 237. Aquesta darrera data del trasllat de les relíquies de Leberau a Sant Denís és la que dona també la *Biblioteca Sanctorum*.
35. R. GUERRERO, «Le rayonnement de l'hagiographie hispanique en Gaule pendant le haut Moyen Âge: circulation et diffusion des *Passions* hispaniques», *L'Europe héritière de l'Espagne wisigothique*, Casa de Velázquez, Madrid, 1992, p. 137-157, esp. p. 151.
36. GUERRERO, «Le rayonnement...», p. 151, n. 65, cita B. de GAIFFIER, «Relations religieuses de l'Espagne avec le Nord de la France», *Recherches d'hagiographie latine* (*Subsidia Hagiographica*, 52), 1971, p. 8. n. 36, i C. WILSDOR, «Destinées du prieuré de Lièpvre jusqu'à l'an 1000», *Annuaire 1963 de la Société des Amis de la Bibliothèque de Sélestat*, 13, p. 120-134.
37. G. TESSIER, *Recueil des actes de Charles II le Chauve*, París, t. II, 1952, p. 56. Citat per MULON, «Les voyages de Saint Cucufat...», p. 236, n. 13.
38. MULON, «Les voyages de Saint Cucufat...», p. 236, n. 14.
39. GUERRERO, «Le rayonnement...», p. 151, n. 67, cita J. VEZIN, «Les relations entre Saint-Denis et d'autres *scriptoria* pendant le haut Moyen-Âge», *Bibliologia*, 3-4, 1986: *The Medieval Book*, P. Ganz.
40. J. VIVES, *Oracional visigótico*, Barcelona 1946, N° 1.123-1.124.

ja esmentat, que és el de l'església de Tarragona, del segle VII,⁴¹ que li dedica dues úniques oracions, la qual cosa, segons Fàbrega, indicaria que la solemnitat de la seva festa restaria circumscrita a l'església de Barcelona.⁴² D'altra banda, el fet que figuri als himnaris de Toledo i de Silos, a més dels còdexs de Toledo i Silos de l'ofici i missa,⁴³ i que la seva *passio* figuri als passionaris de Cardeña i Silos, segons Carmen García Rodríguez, indicaria que la festa de sant Cugat era general a Hispània en època mossàrab. I, és més, segons B. de Gaiffier, l'escassa llista de commemoracions que conté el còdex permet fer-se una idea prou exacta del calendari hispànic a primers del segle VIII, amb festes romanes (els sants: Cecília, Agnès, Llorenç, Hipòlit i Climent), de França (Sadurní, Martí i Coloma), orientals (Cosme i Damià, Eugènia, Julià, Bassilissa, Adrià i Natàlia i Romà d'Antioquia) i hispàniques, que són aquestes: Leocàdia, Eulàlia, Justa i Rufina, Fructuós i companys, Vicenç, Cugat, Feliu de Girona, Just i Pastor i Iscle.⁴⁴ I hi afegeix, a més, «tout pousse à croire que jusqu'au VIIIe siècle, les fêtes des saints célébrées dans l'église wisigothique étaient rares, et il serait tout à fait erroné de recourir aux fastes rédigés aux Xe-XIe siècles pour décrire le physionomie du sanctoral du VIe siècle».⁴⁵

L'autor del text de l'oracional, segons Fàbrega, degué conèixer la *passio* o, almenys, l'himne «Barchinon laeta Cucufate vernans», que s'hi inspira, ja que presenta dos detalls característics que no hauria pogut conèixer per cap altra de les fonts: la tortura infligida al màrtir per dotze soldats i l'extinció del foc al què fou sotmès. El pare Pérez de Urbel creu que l'autor de l'himne és el mateix que redactà el de santa Eulàlia de Barcelona, perquè hi ha una correlació i dependència entre ambdues peces litúrgiques,⁴⁶ però Fàbrega afirma que han de ser autors diferents.⁴⁷

És interessant constatar, com fa el doctor Fàbrega, que hi ha una gran afinitat en totes les peces litúrgiques del passionari, himnari, sacramental i oracional dedicades al sant, la qual cosa fa sospitar que o bé totes foren obra d'una mateixa mà o que totes depenen d'una mateixa font. Segons aquest autor, la versió de la *passio* actual seria una refosa de mitjan segle

41. C. GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto de los santos en la España romana y visigoda*, Madrid, 1966, p. 312.

42. A. FÀBREGA GRAU, *Pasionario Hispánico*, 1, Madrid, 1953, p. 137-143.

43. A més de l'autora que seguim, segons els autors de la *Patrologia Latina* al text de Prudenci: «In breviario Mozarabico die 30 Julii hymnus incipit Barchinon laeto Cucufate vernans. Corpus S. Cucufatis olim Barcinone, aut non procul in monasterio S. Cucufatis Sant Colgat del Valles exstabat, nunc in Parisiensi monasterio S. Dionysii asservari dicitur. Baronius, martyr. Rom. pag. 309, ad diem 25 Julii, hymnum qui in breviario Toletano canitur, aliis actis vulgatis hujus martyris praeferet: intelligit, opinor, hymnum breviarii Mozarabici, ubi ex urbe Scillitana Hispaniam venisse narratur. Plura de eo Bollandiani ad diem 25 Julii».

44. B. de GAIFFIER, «Hagiographie hispanique», Brussel·les, Société des Bollandistes, 1948, p. 299-318, esp. p. 301.

45. GAIFFIER, «Hagiographie hispanique», p. 304.

46. FÀBREGA GRAU, *Pasionario Hispánico*, p. 137 i s.

47. FÀBREGA GRAU, *Pasionario Hispánico*, p. 141.

VIII de l'antiga, emparentada, a més, amb les recensions de les passions de sant Vicenç i, sobretot, de sant Feliu de Girona.

Pel que fa a la data de la festivitat del sant, els calendaris mossàrabs, tot coincidint amb l'oracional, indiquen unànimement el 25 de juliol. El de Còrdova l'inclou i al·ludeix al seu sepulcre a Barcelona. Apareix també al martirologi jeronimià, compost segurament a la segona meitat del segle v a la Itàlia del nord, el primer conegut a Occident, que esdevindrà el document capital de l'hagiografia occidental, del qual es féu una compil·lació a Auxerre el 592.⁴⁸ I tot i que hi aparegui, Carmen García Rodríguez es pregunta si no pot ser una aportació posterior a la recensió de Borgonya, perquè tots els seus manuscrits donen com a data de commemoració el dia 16 de febrer (repetida el 15), que desconeixen les fonts hispàniques i que, en canvi, era la festa del monestir de Leberau. És a dir, afegeixo, i crec que és important que ho retinguem per la importància històrica que té en relació amb la qüestió que tractem, que la commemoració del martiri de sant Cugat s'hauria afegit al susdit calendari jeronimià mentre les relíquies del màrtir barceloní reberen culte a Alsàcia, és a dir, entre el 777 i el 816 o 835.

Els còdexs de Sens, del segle x, de Lió i de l'Escorial, del jeronimià, mencionen el 25 de juliol, i també Floro. El martirologi d'Adó de Vienne, del 860, completa aquesta notícia amb un resum de la *passio* i la indicació del trasllat de les relíquies a París. El culte al sant, d'altra banda, apareix a l'antifonari de Lleó, que una rúbrica posterior desplaça per introduir la de sant Jaume al mateix dia. I, tot i que, segons fra Justo Pérez de Urbel, la referència a Cugat es trobaria ja en l'original toledà, del segle VII,⁴⁹ el sacramentari de Toledo del segle IX no incloïa la seva missa, intitulada «Ad martyrem», que s'afegí més tard al final del còdex, les primeres oracions de la qual s'escriviren, sens dubte, a Barcelona.⁵⁰ Figura, també, al còdex de Silos del Museu Britànic, ms. 30845. Un altre manuscrit toledà posterior n'inclou una altra, «Geminis te», entre les de sant Cristòfol i santa Cristina. El *Martirologi d'Usuard*, pel que fa a les notícies hispàniques, normalment resumeix el d'Adó. Ho fa així per a sant Cugat, per a santa Eulàlia de Mèrida, etc.⁵¹

En síntesi, Àngel Fàbrega suposa l'existència d'una *passio* anterior a la coneguda, de la qual dependrien els textos litúrgics mencionats. I García Rodríguez, al seu torn, creu que aquests depenen de dues fonts, de la versió primitiva uns i d'altres de l'actual. Aquesta, probablement, ha de ser anterior al 777, ja que consigna la data antiga, i probablement, segons aquesta autora, redactada al monestir de Sant Cugat del Vallès, que era dedicat a la memòria del sant màrtir, de qui pretenia posseir el cos. La

48. ROURA, ídem, p. 13 i segs.

49. GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto de los santos...*, p. 312-316 i notes corresponents.

50. GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto de los santos...*, p. 313-314.

51. B. de GAIFFIER, «Les notices hispaniques dans le martyrologe d'Usuard», p. 270-271.

font que els monjos de l'abadia de Sant Cugat del Vallès haurien emprat per escriure la *passio* del seu titular hauria estat la de sant Feliu de Girona, a la qual ja ens hem referit.⁵² Fàbrega, com hem dit, afirma a més que l'autor de la *passio* de sant Cugat la composà perquè fos llegida devora el sepulcre del màrtir, ja que hi diu: «[...] eicientes eum extra civitaem, ut praeceptum eis fuerat, ad locum hunc Obtiano [lege, Octavianum], quod situm est a civitate octavo miliario, perductus est».⁵³ En suma, vistes les opinions, coincidents en molts punts, d'aquests dos grans erudits i estudiosos del passionari i dels màrtirs hispànics, hauríem de preguntar-nos ben seriosament si la *passio* de sant Cugat no hauria pogut ser escrita al monestir del seu nom. No només això, ans que les dues versions hi fossin escrites, la del segle VII i la que, com hem vist, ha de ser anterior al 777 i que tal volta s'escriví per donar crèdit, prestigi, al màrtir les relíquies del qual es portaren a Alsàcia a través d'un personatge tan influent a la cort carolíngia com Fulrad. És a dir que el trasllat de les relíquies motivés la segona versió de la *passio*.

COM A CLOENDA

Per als monjos de l'abadia de Sant Cugat del Vallès, o per a la comunitat que hi havia aleshores, el segle VIII degué ser una època de trasbalsos. No sabem del cert si el monestir fou destruït o no amb la invasió àrab, però, en tot cas, l'apogeu del culte al màrtir durant els dos segles següents, reflectit no només en l'altar que tenia a la basílica de Sant Denís, ans en la seva inclusió en tots els passionaris hispànics, aquesta gran difusió de la seva devoció només pot ésser atribuïda a l'acció panegírica, propagandística, d'aquesta primitiva comunitat, la qual, segons es desprèn de les paraules d'Àngel Fàbrega i, més clarament, de M. Carmen García Rodríguez, hauria procedit a la redacció de les dues versions de la *passio* del sant. I, hi afegim, s'hauria preocupat, també, de la seva difusió, tant a la cort carolíngia, d'on en tot cas els podia venir l'ajut, com entre les altres comunitats de la Hispània mossàrab, sota el jou sarraí. Això, que el sant barceloní fos inclòs en tots els martirologis i llibres litúrgics esmentats, no pot ser fruit de l'atzar, ans el resultat d'una voluntat propagandística, és a dir, política, ben clara, la finalitat de la qual no podia ser altra que la d'enfortir el prestigi de la casa monàstica que presumia de tenir el sepulcre del sant precisament en un temps en què, per circumstàncies polítiques, la vida de la casa perillava.

52. GARCÍA RODRÍGUEZ, *El culto de los santos...*, p. 314, diu que la versió de la *passio* que figura als còdexs de Cardena i Silos, que és la recensió més antiga que es coneix, depèn indiscutiblement de la de sant Vicenç.

53. FÀBREGA GRAU, *Pasionario Hispánico*, p. 141.

Ayne Bru, Degollació de sant Cugat, 1502-1507, taula procedent del retaule major de Sant Cugat del Vallès, MNAC (© MNAC - Museu Nacional d'Art de Catalunya. Barcelona. 2008. Fotògrafs: Calveras/Mérida/Sagristà)

Arqueta reliquiari de Sant Cugat, obra poc després del 1303,
procedent del monestir de Sant Cugat del Vallès, Museu Diocesà de Barcelona.
(© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic)

Mestre del Martirologia dels tallers de Vescslau: El martiri de sant Cugat representat al *Martirologi d'Usuard*, Bohèmia, 1400, f. 73^v, Museu d'Art de Girona.
(© Museu d'Art de Girona)

RESUM

L'article tracta d'un trasllat de relíquies de sant Cugat a Leberau (Alsàcia), del qual es té notícia pel testament de Fulrad (777), gran conseller de carolingis i abat de Sant Denís, que les llegà a l'abadia parisenca, on el màrtir tingué un altar dedicat vora el de Santa Maria. Es revisen les teories que intenten explicar com les hauria pogut obtenir i, també, l'aparició del màrtir en les fonts litúrgiques de l'època. Se'n dedueix que la difusió del culte a sant Cugat, tant a la Hispània mossàrab com a la cort carolíngia, degué ser impulsada per la primitiva comunitat de Sant Cugat del Vallès, com a propaganda política en moments difícils, després de la invasió musulmana i abans de la conquesta carolíngia, quan la vida del monestir perillava. I que la segona versió de la passió del sant deu tenir relació amb aquest trasllat anterior al 777.

ABSTRACT

This article deals with the transfert of relics of Saint Cucuphas to Leberau (Alsace), known from the will of Fulrad (777), adviser of the Carolingian kings and abbot of Saint-Denis, in France, who bequeathed them to the great Parisian abbey, where the martyr's altar was near the one devoted to Virgin Mary. The author revises the different theories that explain how the abbot might have acquired those prized relics, as well as the citation of the anniversary of the martyr in the liturgical sources of the time. It seems obvious that the diffusion of the cult of Saint Cucuphas in the monasteries of Mozarabic Spain as well as in the Carolingian court must be attributed to the primitive community of Sant Cugat del Vallès as a kind of propaganda in troubled times, after the Muslim invasion and before the Carolingian conquest, when the survival of the house was at risk. And that the second version of his passio must be related to that transfert of relics prior to 777.